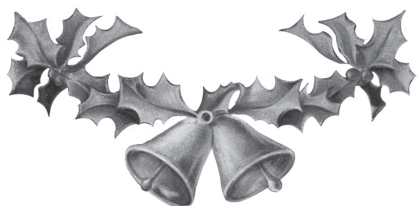

Első rész

Az eredeti tévhitek

*Napjegylenlőségről és epifániáról, ceremóniákról
és vallásról, teológiáról, kronológiáról
és egy nagyon nagy félreszámolásról*

Eltűnt a szobája, a háza, sőt mi több, az egész város eltűnt. Éjszaka volt, és süvített a szél. A sötétben Scrooge valami hatalmasat vélt látni, mintha egy óriás fagyott volna jéggé. Amint a szeme megszokta a homályt, rájött, hogy egy nagy menhirt lát, és hogy egy ősi, kopár pusztaságon vannak.

– Hol vagyunk? – kiáltott a szellemre, akiről nem lehetett nem észrevenni, hogy mindössze egy kezdetleges – és ahhoz képest, hogy mennyi látszott ki a szellemből, teljesen alkalmatlan – szőrmebundát viselt.

– Fogalmam sincs – válaszolt a szellem. – De rohadt hideg van – mutatott hevenyészett öltözékére. – Nem azért, de nézd meg ezt a farkasbőrt, amit rám adtak. Ez nem ruha. Ez egy csomó lyuk, amit valahogy bundával fogtak össze. Mégis hogyan ölték meg ezt a szegény állatot? Ütvefúróval?

Scrooge megpróbált nem odanézni. Nem volt benne biztos, hogy az utazástól vagy a szellem hiányos öltözéke miatt, de intenzív rosszullét kerülgette.

– Miért nem viselsz valami melegebbet, kedves szellem? – kérdezte.

– Hát pont ez a baj, pajtikám – mondta a szellem –, nem mintha lenne választásom. Ez a baj akkor, ha mindössze valaki képzeletének a szüleménye vagy: azt kell viselned, amit rád adnak.

Elmentek a menhir mellett, és hamarosan egy kis erdőcske szélén találták magukat, amibe egy vékony ösvény vezetett. A szellem bevitte Scrooge-ot az erdőbe. Itt, hál'istennek, kevésbé volt szeles, ami jólesett Scrooge-nak – főleg mert azt jelentette, hogy a szellem farkasbundája már nem levegőzött olyan erőteljesen. Ahogy teljesen el-

állt a szél, egy mély, dörmögő hangot hallott, mintha egy hatalmas macska dorombolása lenne.

A szellem hozzá fordult.

– Á, végre megértettem! – A bozót felé mutatott. – Nézd!

Scrooge arrafele nézett, amerre a szellem mutatott. És ott meglátta a fák között. Egy tüzeckét. Halványpiros láng, körülötte alakok, férfiak, nők, gyerekek, ülve és guggolva, melegedve. Amint őket bámulta, rájött, hogy a hang, amit hallott, valóban a dúdoló emberek halk, finom hangja volt.

– Mi ez a hely? – kérdezte sűgva Scrooge.

– Ez, kérlek – válaszolt a szellem –, a kezdet.

Második tévhit: Jézussal kezdődött az ünnep

A karácsony, ahogy az gyakran elhangzik, Jézus születésével kezdődött. Még a Ladybird-féle *Karácsonyi szokásaink történetében* is ez áll: „Minden év decemberében Jézus Krisztus születését ünnepeljük, aki nek a tanításait valamennyi keresztény megpróbálja követni.”⁷

Nos, ezzel nem igazán lehet vitatkozni, legalábbis egy bizonyos szinten biztosan nem: a karácsony valóban Krisztusról szól. Még az angol nevében is benne van.⁸ Szóval persze, az ünnep Jézusról szól, „Jézussal kezdődött az ünnep” – mondja megannyi pásztor, pap, pópa és prédikátor. De történelmi távlatból nézve, még a keresztények számára sem csak Jézus állt a középpontjában: volt ott egy csomó másik szent is.⁹

Íme, egy hasznos naptár a legfontosabbokról, akik egy adott ponton fel fognak bukkanni ebben a könyvben:

December	A szent ünnepség neve	Az alternatív ünnepség neve
December 6.	Szent Miklós napja	
December 21.	Szent Tamás napja	Szent Futár, az utolsó pillanatban feladott online rendelések védőszentje
December 24.	szenteste	Szent Töltött Káposzta napja
December 25.	karácsony (első napja)	
December 26.	Szent István diakónus	Szent Paracetamol napja

7 N. F. Pearson, *The Stories of Our Christmas Customs* (Loughborough: Ladybird Books, 1964), 4.

8 Angolul: Christmas. A *khrisztosz* görögül felkentet jelent, és a héber *messiás* szó fordítása. Nem Jézus családneve, hanem a munkaköri leírása.

9 Egy csomó keresztény már nem fogadja el vagy ünnepli az összeset, sokszor egyiket sem. De több millióan még mindig igen – és voltak idők, amikor mindenki elfogadta őket.

December 27.	(Szent) János apostol	Szeplőtlen leárazások napja
December 28.	aprószentek ¹⁰	Fakorcsolya-nap
December 31.	szilveszter estéje	Pezsgőpukkasztó
Január		
Január 1.	újév napja	Szent Ibuprofen és az Újévi Fogadalmak kezdete
Január 6.	vízkereszt	Az Újévi Fogadalmak vége
Február		
Február 2.	gyertyaszentelő	A Napelemes Ledlámpák Világnapja

Amint az jól látható, a karácsonyi ünnepek idősza igazából nagyon sok mindentről szól. De az ideje az, ami igazából a legfontosabb. Ugyanis a karácsony a télközépnek is a kellős közepén van, a napfordulón. Az emberiség pedig finoman szólva is *elég régóta* szereti megünnepelni a napfordulókat. Már az őskorban, a történelem előtti időkben is összegyűltek a prémbe öltözött előemberek, szénéztek maguk körül a sötétben, és megállapították, hogy „cudar hideg van, hej!”

Fagyba fúlt a zord paleolit tél

Képzeljük el egy pillanatra, hogy barlanglakó neandervölgyiek vagyunk (nézzünk csak tükörbe, és könnyebb lesz elképzelni, mint gondoltuk volna). Ráadásul valahol északon lakunk, például Szibériában, ahol a) nagyon hideg és b) nagyon sötét van.

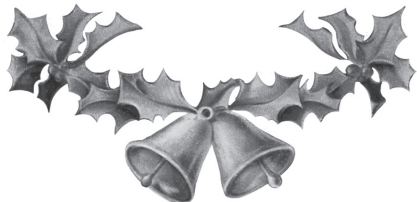
Ha szép az idő, jó az élet. Tele van virággal a mező. Úgyesen célzott kavicsokkal különféle madarakat lehet lőni, vagy mamutra is lehet vadászni többedmagunkkal (vagy rénszarvasra, ha a mamut túl nagy

¹⁰ A Heródes által lemészárolt kisgyerekek emléke. Nem a legvidámabb ünnep. De tény, hogy egyes szülők rá tudnak érezni, pláne karácsony környékén.

Második rész

Bibliai tévhitek

*Istállókról, csillagokról, szamarakról és ökrökről,
királyokról, fogadósokról, jászolokról
és mindennemű pólyákról*

Hatodik tévhit: Jézus egy istállóban született

6.1-es altévhit: Mária és József nem fért be a fogadóba

6.2-es altévhit: Az istállóban viszont marhák, szamarak, kisdobosok és miegymások voltak

A fogadósok népszerűségi indexe minden egyes karácsonykor esik néhány pontot.

Világszerte megrendezik évente a kötelező iskolai előadást, ami-ben Mária és József számárháton megérkeznek Betlehembe, ahol egy vagy több fogadós elutasítja őket – attól függően, hogy hány gyereket kell szerepeltetni a színdarabban. Végül az egyik fogadós azt mondja, hogy ha nincs más, térjenek be az istállóba. Itt születik meg Jézus kérőrdző tehenek és ragyogó dicsfények közepette.

Lukács evangéliuma szerint Mária és József valóban Betlehembe tartott, és „lőn, hogy mikor ott valának, betelének az ő szülésének napjai. És szülé az ő elsőszülött fiát; és bepólyálá őt, és helyhezteté őt a jászolba, mivelhogy nem vala nékik helyök a vendégfogadó háznál.” (Lk 2,6–7) Legalábbis így szól Károli Gáspár fordításában. Szóval a szálláson nem volt hely, tehát Jézus az istállóban született. Konkrétabban nem istállót ír, hanem jászolt – de az egy állatetető vályú, szóval hol máshol történhetett volna mindez, mint az istállóban?

Az Újtestamentum ógörög nyelven íródott. A görög szó, amit Lukács itt használ, az a *kataluma*, ami jelenthet fogadót, szállást is, de ugyanígy jelenthet vendégszobát, tisztaszobát vagy bármit, ahová a vendégeket elszállásolják. Sőt, Lukács máshol is használja ezt a szót az evangéliumában, konkrétan a 22. fejezet 11. versében, ahol azt írja, hogy az utolsó vacsora szintén egy *katalumában* volt. Na most már, amennyire én tudom, egy modern bibliafordítás sem sugallja, hogy a Hiltonban fo-

gyasztották volna el az utolsó vacsorát. Emígy szól magyarul az említett vers: „a Mester ezt üzeni neked: hol van az a szállás (*kataluma*), ahol tanítványaimmal együtt megehetem a húsvéti vacsorát?”

Máshol, ahol Lukács tényleg *fogadóról* beszél, egy másik szót használ, a *pandocheiont* (az irgalmas samaritánus történetében, Lk 10,34). Szóval, ha Lukács egy betlehemi fogadóról akart regélni a születés kapcsán, miért nem a *pandocheion* szót használta?

Egyszerű: nem is volt soha szó fogadóról. Mária és József nem a helyi Intercontinentalban akartak megszállni, hanem egy egyszerű parasztházban voltak. A történet szerint Betlehem József szülővárosa volt. Ha ez igaz, biztosan voltak ott rokonai. Amikor Lukács a leírásában a *kataluma* szót használja, nem fogadóra, vendéglőre vagy szállodára érti, hanem vendégszobára. Néhány modern bibliafordítás már jobban árnyalja ezt a különbséget. Az előbb Károlitól idéztünk, az új magyar fordítás viszont így szól: „És történt, hogy amíg ott voltak, eljött szülésének ideje, és megszülte elsőszülött fiát. Bepólyálta, és a jászolba fektette, mivel a szálláson nem volt számukra hely.”⁵⁸

Talán végre a fogadósoknak is jobb lesz a PR-ja.

Jászolban fekhet

De ha nem istállóban született Jézus, akkor miért fektették egy jászolba?

A válasz egyszerű: a korabeli egyszerű zsidó parasztházakban az állatok, így az etetésükre szolgáló vályú is gyakran bent volt a házban.

Ne feledjük, hogy az evangéliumok történetei nagyrészt szegény emberekről szólnak. Amikor Mária megtudja, hogy fia születik, olyan dalban tör ki, ami mintha a Názáreti Szocialista Munkáspárt kis vörös énekeskönyvéből származna. „Hatalmasokat döntött le trónjukról, és

58 Lk 2,7 (Magyar Bibliatársulat újfordítású Bibliája, 2014)

A születéstörténet mindenestől: szamarastól, marhástól, istállóstól, fajtászólótól. A kép alsó részén József és Mária épp a népszámlálásra iratkoznak fel, ami ezen a középkori illusztráción egyet jelent az adófizetéssel.

megalázottakat emelt fel. Éhezőket látott el javakkal, és bővelkedőket küldött el üres kézzel.” (Lk 1,52–53)

Mária és József egyszerű paraszti sorból származó emberek voltak, és az egyszerű parasztházaknak nem volt istállója. Leggyakrabban kétszintesek voltak: a földszinten zajlott a mindennapi élet, míg az emeleten aludt a család. A szegényebbek közül sokan barlangszerű otthonban laktak, amit egyszerűen a hegyoldalból véstek ki. Itt a család a középső vagy a hátsó részben aludt, az állatokat pedig elöl tartották, a bejáratnál. Ebben nemcsak azért volt ráció, mert így nehezebb ellopni a jószágot, hanem mert az állatokból hő is árad (sok más mellett), így effektíve egyfajta primitív központi fűtésre is használhatóak.

Lukács beszámolója tehát úgy is olvasható, hogy egyszerűen már nem volt hely a ház lakórészében. Vagy hogy nem volt vendégszoba. Így aztán a gyereket az alsó szinten vagy elöl szállásolták el az állatok mellett. Ahol minden bizonyosan vályú, azaz jászol is volt. Jézus azért volt lent volt az állatokkal, mivel a ház többi részében egyszerűen telt ház volt.

Szóval akkor miért van minden régi fordításban fogadó? És miért szerepel minden régi festményben istálló? Egész egyszerűen arról van szó, hogy a bibliafordítók, akik később interpretálták az ógörög szöveget, mind egy szálíg európaiak voltak. Itt pedig nem kétemeletesek vagy barlangba vésettek voltak a parasztházak: egy későbbi európainak az a természetes, ha a jászol az istállóban van, az utazó pedig a fogadóban száll meg. Egy félrefordítás százat szül: a történet későbbi újramesélései (legyenek azok szóbeliek, nyomtatottak vagy színpadiak) csak továbbvitték ezt az ötletet, hozzáadtak öszvéreket, szamarakat és még ki tudja, hogy milyen házi- vagy vadállatokat.

Csak hogy ez mind egy szálíg csacsiság.

De elrontja az élményt? Tönkreteszi a történetet?

Nem hinném. Csak jobban megerősíti, legalábbis a keresztények számára, az inkarnáció csodáját. Isten nem egyszerűen emberré lett,

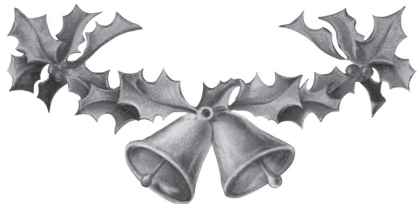
hanem egy bizonyos időben és helyen született meg: egy túlszűfolt parasztházban, egy Betlehem nevű jelentéktelen helyen.

De alaposan megváltoztatja a történet ívét is. Ugyanis sok évszázadon keresztül a karácsonyi mesének ez a része egy „kirekesztéstörténet” volt: kőszívű fogadósok utasítják el a szegény „szüle”-párt; Isten végre ellátogat a földre, és ez a bűnben fetrengő emberiség még annyira sem képes, hogy egy puha párnát rakjon a feje alá. Pedig nem erről volt szó: az a parasztközösség egyáltalán nem utasította el őket. Nem vetették meg Máriát, holott az állapota gyanús volt, sőt, akár szégyenletesnek is mondható. Helyet szorítottak nekik. Befogadták őket.

Harmadik rész

Pogány tévhit

*Mitológiáról és fagyöngyről, pogányokról
és keresztényekről, viking harcosokról,
német hercegekről, fákról, díszekről
és egy csomó döglött lóról*

Ízig-vérig izlandi hideg

No, de akkor mi van a többi hagyománnyal? A jul-rönkkel és a... izé... a jul-rönkkel?

Egyikük sem azokból a korokból származik. Mind egy szálig akkor említik őket először, amikor a pogány jul-emlétek a múlté voltak. A következő előfordulások vannak:

- Jul-gyertya (első említése 1808-ban, Skóciában)
- Jul-játék (első említése 1611-ben)
- Jul-rönk (első említése 1725-ben)
- Jul-ünnep („yule-tide”, első említése 1572-ben)

Egy csapat Erzsébet-kori ünneplő behozza a jul-rönköt. Mivel a rönk első említése csak 1725-ben történik, 150 évvel megelőzték a korukat.

Gondolkozzunk csak el egy picit! A karácsonyi vagy jul-rönk, amiről megannyi könyv állítja, hogy egy ősi pogány szokás, nos, hát 1725-ből származik. Azelőtt nem említik. Egyik pogány beszámoló sem ír sem-

mit a rönkégetésről.⁸⁰ Ami nem azt jelenti, hogy nem égettek rönköt – elvégre cudar hideg van Izlandon, szóval valamit biztosan égettek. Meg a lóhús sem főtt meg magától. De nem kötődik semmilyen rituáléhoz a melegedésen kívül.

Ezzel nem a mai újpogány ünneplőket akarom eltántorítani a rönkégetéstől. Demokrácia van, azt csinálnak, amit akarnak. De nem azal kell érvényt szerezniük valaminek, hogy azt állítják róla: ősrégi. A jul-rönk meggyújtása egy olyan hagyomány, ami körülbelül háromszáz évre nyúlik vissza. És ezzel semmi baj nincsen. Nem kell megpróbálni visszavezetni mindent a vikingekhez, hogy érvényes legyen hagyományként. (Ugyanez természetesen a keresztényekre is vonatkozik, akik azt hiszik, hogy bizonyos mai úzusok Jézus korában is ugyanúgy voltak.)

Ez a baj a mostani újpogányokkal, legyenek druidák, wiccák vagy bárminemű gyaur felekezetűek. Lefelejtik az „új” előtagot.⁸¹ Vagy megpróbálsz teljesen autentikus lenni – akkor meg áldozz fel egy lovat –, de inkább valld be, hogy modern találmánnyal állsz elő, és melengsd szépen a kezed!

80 A már említett Tille szerint „egy feljegyzés sem tanúskodik arról, hogy újévi vagy karácsonyi máglyát raktak volna szabad téren az ósidőkben...”: Tille, *Yule and Christmas: Their Place in the Germanic Year*, 90.

81 A druidizmus tizenkilencedik századi újjáéledését nagyrészt Edward Williams teljességgel fikciós beszámolóí ihlették, aki magát Iolo Morganwg-nek hívta. A wicca vallást pedig 1958-ban találta fel egy Gerald nevű ember.